

MLADÍ A STÁŘÍ

Václav Klapal

Abstrakt: Příspěvek by chtěl postihnout na základě malé výzkumné sondy příčiny mnohdy nesprávného pohledu generace dospívajících na generaci seniorů. Pokusit se naznačit cesty k možnému zlepšení těchto vztahů.

Klíčová slova: mladí lidé, senioři, stáří, tolerance, mezigenerační solidarita

Abstract: *Young people and old age. The contribution, based on a research sonde, have to capture causes of often incorrect view of the teenage generation on the generation of seniors. It tries to suggest possible wals to improve this relationships.*

Key words: *Young people, old age, toleration, intergenerational solidarity*

Adam Mickiewicz:

Čas je jako řetěz: čím dál Bohu utečeš, tím delší a těžší řetěz s sebou povlečeš. (Mezihorák et al., s. 104)

Prvotním impulsem pro realizaci mé výzkumné sondy o vztahu dospívající generace a generace seniorů v důchodu byla předvolební kampaň k letošním volbám do Poslanecké sněmovny a prohlášení několika politiků stran nynější koalice rozpočtové zodpovědnosti o nutnosti provedení důchodové reformy. Vše bylo zdůvodňováno narůstajícím počtem důchodců a podáváno tak, že oni to jsou, kdo ubírají společnosti největší díl z koláče, který je určen celé společnosti a na jehož tvorbě se už nepodílejí. Nezanedbatelnou druhou příčinou mého zájmu o tuto problematiku je skutečnost, že jsem právě dosáhl věku, k němuž se váže – tedy důchodce.

Necítím se uražen ani klipem p. Petra Zelenky „Přemluv bábu a dědu, ať nevolí levici“ v podání J. Mádla a M. Issové z dubna t. r. I když výrok o dluzích, které tu díky přemrštěným výdajům na sociální účely po nás zbudou „až my si klidně umřeme“ a vnuci je budou muset splácet, se mi zdá přehnaně strašící a souhlasím s odpovědí J. Šiklové, která natočila odpověď. Její klip má název: „Tahle země není pro starý?“

Sám jsem si položil otázku, zda jsou obě generace – ať už je nazveme generacemi vnuků a prarodičů, dospívajících a seniorů – psychologicky determinovány tak, že musí mít mezi sebou antagonistické vztahy, tudíž je to „normální“, nebo jde o jev, který má svůj původ ve vývoji naší společnosti. (Dle mého názoru je správná druhá úvaha, protože se nepamatují, že by někdo z naší generace uvažoval tak, že až budu výdělečně činný, budu vlastně „živit“ generaci mých prarodičů.)

Vrátím se tedy k věku dospívajících (adolescentů), tj. věk okolo 18 let. V tomto věku jsou všichni studenti SOU Štursova GY Hejčín z Olomouce, kteří byli tak laskaví, že mi vyplnili dotazník. V obou školách jde o maturitní třídy, takže většině studentů a studentek již 18 let bylo. Podle některých autorů už by se tedy mohlo jednat o dospělost, ale vzhledem k sociálnímu postavení je považuji za dospívající.

Co charakterizuje toto období. Je to období rozporů. Pro oblast psychiky to Langmeier definuje takto: „*Dospívající sám nerozumí svým prudkým afektům a všelijak je dodatečně vysvětluje, racionalizuje.*“ (Langmeier, 1998, s. 142). Je to období přechodu od dětství k dospělosti (tedy přechodné, v němž působí prvky chování z období minulého a nastupují prvky následujícího). V těžší životní situaci si dospívající neví rady, ale tváří se jako mistr světa. Je to období rozporů mezi sebepojetím a chápáním okolí. Jedinec tohoto věku se spíše považuje za dospělého – některé schopnosti a výkonnost tomu odpovídají a on to ví. Okolí ho chápe a vnímá spíše jako větší dítě. A mají také svou pravdu – vždyť chodí do školy, teprve se připravuje na své budoucí povolání, nemá životní ani pracovní zkušenosti. Proto je pro některé dospělé „hloupý“. Ovšem tito dospělí dostatečně nerozlišují právě pojmy znalost a zkušenost. A jestliže jsou sami netaktní (či hloupí), dají to dospívajícímu najevo a ihned je tu mezigenerační konflikt.

Pro vztah k seniorům jsou u každého mladého člověka důležité zkušenosti, které nabyl ve vlastní rodině, tj. jak vychází se svými rodiči a prarodiči, jaké jsou vztahy jeho rodičů k prarodičům. Dospívající se chtějí osvobodit od vlastní rodiny, především od rodičů. Proto v rodině probíhá celá řada střetů, majících nekonečné důvody. Někdy dospívající vyprovokovává střety záměrně – jen aby byly. Ale většinou jde o konflikty, které jsou způsobeny rozdíly v názorech, které jsou u starší generace ustálené (říká se, že čím jsou lidé starší, tím méně jsou schopni či ochotni své názory měnit) a mají základ v životní zkušenosti, kdežto u dospívajícího se teprve některé názory (např. politické) formují a podléhají mnoha vlivům. Jestliže takový konflikt přeroste do velkých rozměrů, dospívající může zvolit řešení, jež rodinu mrzí ihned, jeho třeba až za několik let. Např. mladý muž se spojí s partou, jejíž činnost je ne hranici (za hranicí) zákona, mladá dívka se neuváženě provdá – hlavně aby dali rodičům najevo, že se bez nich obejdou, stydí se za ně, láska se obrací v nepochopitelnou nenávisť, úcta v pohrdání.

„Jiní dospívající tváří v tvář nebezpečí ztráty rodičovské lásky čelí pasivním odmítnutím nových vztahů. Odlišný způsob volí ti, kteří se uzavírají do světa svého vlastního nitra. A ještě jiní se uzavírají vůči vrstevníkům a odmítají jejich životní styl.“ (Langmeier, 1998, s. 142)

Jestliže však v rodině byly harmonické vztahy dětí a rodičů, lze předpokládat, že i problémy s prarodiči budou vyřešeny rozumně. Někdy naopak v konfliktu dětí a rodičů mohou zafungovat právě dobré vztahy s prarodiči, kteří obě strany uklidní a sjednají „mír“. Domnívám se, že zidealizovaná babička B. Němcové není jen výjimečnou postavou minulých

století. Když se pokusím o minizávěr této části, konstatuji, že dospívající nejsou psychicky naprogramováni k tomu, aby nemohli se seniory vyjít.

Stárnutí dle většiny autorů představuje proces postupných evolučních změn, k nimž dochází prakticky hned po narození. Langmeier (1998, s. 184) definuje stárnutí jako: „*Souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopnosti a výkonnosti jedince, které kulminují v terminálním stádiu a ve smrti.*”

Stáří je pak výsledkem stárnutí. Je spojováno s postupným úbytkem fyzických, psychických i sociálních kompetencí. Ty pak provází řada změn:

1. *Proměny v sociálním postavení - profese, sociální status apod.*
2. *Proměny sociálního prostředí - menší byt, umírají přátelé apod.*
3. *Proměny osobnosti - výkonnost v práci, myšlení, změny zdravotního stavu apod.* (Bumbálek, M., s. 22)

Jestliže maličko přimhouříme oči nad významy slov přechod a proměna, pak je můžeme v tomto kontextu považovat za synonyma. Dospívající přecházejí (proměňují se) z dětí v dospělé, získávají sebevědomí, výkonnost fyzická i duševní se bouřlivě rozvíjí. Stárnutí přináší též proměny, též jde o přechod. Ale také za antonyma. Je to tedy období velmi pozitivních změn pro dospívající, spíše negativních změn pro seniory.

Je tedy možné, že senior, vědom si svých proměn k horšímu, bude se závistí pohlížet na dospívajícího, který má život a proměny k lepšímu před sebou. Ani zde ale není důvod pro rozumné mladé lidi, aby neměli rádi seniory.

Jak se tedy mladí lidé k problematice důchodců stavějí, co jim na starých lidech vadí? Domnívám se, že z některých odpovědí to lze tak trochu pochopit - i když se to nám starším a starým může zdát nepochopitelné.

Souhrnná tabulka

Otázka		SOU (celkem 34)		GY (celkem 25)		SOU + GY (59)	
		Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
Muž	1	13	38,23	9	36	22	37,29
Žena	2	21	61,77	16	64	37	62,71
Do 18 let	3	9	26,47	1	4	10	16,95

Žije ve městě	4	14	41,18	15	60	29	49,15
Žije na vesnici	5	20	58,82	10	40	30	50,85
Bydlí s rodiči	6	21	61,76	17	68	38	64,40
Bydlí i s prarodiči	7	5	14,70	4	16	9	15,25
Prarodiče nežijí	8	2	5,88	0	0	2	3,39
Kontakt s prarodiči každý den	9	10	31,25	3	12	13	22,80
Kontakt s prarodiči 1x týdně	10	14	43,75	14	56	28	49,12
Kontakt s prarodiči 1x měsíčně	11	6	18,75	7	28	13	22,80
Kontakt s prarodiči asi 1x za rok	12	2	6,25	1	4	3	5,26
O pomoc mne musí požádat	13	3	9,37	7	28	10	17,54
O pomoc mne nemusí požádat	14	29	90,62	18	72	47	82,46
Za pomoc příjmu pozornost	15	23	71,87	13	52	36	63,16
Nikdy si za pomoc nic nevezmu	16	9	28,13	12	48	21	36,84
Rodiče svým rodičům pomáhají	17	31	96,87	24	96	55	96,49
Rodiče svým rodičům nepomáhají	18	1	3,13	1	4	2	3,50
Prarodiče nám pomáhají	19	23	71,87	21	84	40	70,17
Prarodiče nám nepomáhají	20	2	6,26	4	16	6	10,53

Důchodci nás připravují o peníze +	21	2	5,89	1	4	3	5,08
Funguje přece princip solidarity++	22	32	94,11	24	96	56	94,92
O důchodce jsme morálně povinni se postarat	23	13	38,23	21	84	34	57,63
Ať se každý o sebe postará sám	24	21	61,77	4	16	25	42,37

+Celé znění položky: *Důchodci nás připravují o peníze tím, že jejich důchody jsou hrazeny z důchodového pojištění, které ale platí ti, kteří pracují.*

++*Je to pravda, ale oni odváděli důchodové pojištění státu v době když pracovali, takže teď mají na svůj důchod nárok. Funguje princip mezigenerační solidarity.*

Jako poslední 2 položky dotazníku jsem zadal:

1. Najdete mezi lidmi nad 60 let (důchodci) svůj vzor? V čem?
2. Co Vám na starých lidech vadí nejvíce?

Pro vztah mladých lidí k seniorům je důležité, jak vycházejí se svými prarodiči. To zkoumaly otázky 9 - 16.

I když je jasné, že dotazník neodhalí příčiny toho, proč někteří jedinci se vidí s prarodiči jedenkrát za měsíc či dokonce rok, je potěšitelné, že skoro polovina respondentů se stýká s prarodiči jednou za týden, více než pětina dokonce každý den. Protože jde o osmnáctileté chlapce a dívky, předpokládám, že kontakt je dobrovolný, tudíž mají své prarodiče rádi a rádi je navštěvují (nebo obráceně).

Z položek 13 - 16 bych si dovilil usuzovat něco o ohleduplnosti respondentů ke svým prarodičům. Ta ohleduplnost by měla spočívat v tom, že bez vyzvání se chopí práce a svým prarodičům pomohou. Učiní tak více než ¾ dotázaných (82,46 %). Zde také najdeme podstatné rozdíly mezi studenty SOU (90,62 %) a GY (72 %). Kdybychom srovnali tento údaj s tím, že děti si berou příklad ze svých rodičů, pak by to u studujících SOU platilo stoprocentně. Jejich rodiče těm svým pomáhají skoro v 97 %. Naopak studenti GY si z příkladu svých rodičů, kteří se vůbec neliší od druhé skupiny (také 96 %), příklad moc neberou. Vyjádřeno procenty - 72 %. Ovšem zde koresponduje další položka - jestli dospívající za pomoc přijmou „pozornost“. A i zde vede SOU - v 71,87 % studenti si pozornost vezmou, studenti GY pouze v 52 %.

Sociologové (Keller, J. - Právo, s. 6) dospívají k názoru, že mezigenerační vztahy jsou právě dnešní vládní garniturou dost narušovány, protože

stavějí proti sobě právě dospívající a seniory v otázce důchodů. K této problematice se respondenti vyjádřili takto. 5 % si skutečně myslí, že důchodci vlastně připravují společnost o peníze, které by měly patřit jiným, ale v 95 % jsou pro princip mezigenerační solidarity. Z tohoto pohledu je trochu zarážející, že morální povinnost postarat se o důchodce (nejen formou peněžního plnění) cítí už jen 57,63 % respondentů. Zde se také projevily značné rozdíly mezi školami. Zatímco na GY je to 84 %, na SOU jen 38 %.

Pokud jde o vzory, které dospívající najdou mezi seniory, jedinou konkrétní osobností nikoliv z rodiny byl T. Baťa, 3x se opakovali vojáci ve 2. světové válce. 14x byli zmíněni prarodiče, k mému překvapení z tohoto počtu rovným dílem. (Očekával jsem většinou babičku.) Ovšem 45 respondentů nemá ve starší generaci žádný vzor.

Co dospívajícím vadí na seniorech nejvíce? Celkem 39x chování v městské hromadné dopravě, 27x chování seniorů v hypermarketech (název pro důchodce „Krabi“), 11x hygiena (vyjádřeno ovšem hanlivě „smrdí“). 9 respondentům nevadí nic, považují je za normální, 4 dokonce napsali, že je považují za přátelské a příjemné.

Žumárová (s. 85) uvádí: *„Zatímco na roli prarodičů si babičky a dědečkové postupně zvykají a uvědomují si vše, co obsahuje, vnoučata, která mají prarodiče, se s touto rolí seznamují odmalička.“*

Domnívám se, že to je návod k tomu, jak soužití těchto generací zlepšit. Tím, aby obě o sobě věděly co nejvíce. Hlavní roli ve zlepšení mezigeneračních vztahů tedy musí sehrát rodina. A i na tomto malém vzorku je vidět, že když generace nežijí společně (pouze 9 dospívajících bydlí s prarodiči), že je potřeba obě generace k soužití vychovávat. Ke vzájemnému pochopení by mohla svým větším dílem přispět i škola (jak základní, tak i střední) i všichni dospělí tím, že budeme chápání a toleranci k té druhé generaci nejen hlásat, ale budeme se tak i chovat, případně ji budeme vyžadovat. A nemyslím tím jen na výchovu generace dospívajících, ale i těch seniorů. A politici by rozhodně neměli z nutnosti důchodové reformy učinit důvod, proč se na důchodce dívat jako na příživníky, za jejichž důchody bude platit generace nynějších dospívajících. Tím rozhodně již narušené vztahy těchto dvou generací nezlepší, naopak ještě zhorší.

Použitá literatura

- BUMBÁLEK, M. Stáří a osamělost. In.: Mulpachr, P. *Schola gerontologica*. Brno: MU, 2005. ISBN 80-210-3838-1.
- KELLER, J. *Velký triumf pravice*. Právo. 28. srpen 2010.
- LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. Praha: Avicenum, 1998. ISBN 80-201-0098-7.
- MEZIHORÁK, Fr., NELEŠOVSKÁ, A., ŠEVČÍKOVÁ, H. *365 myšlenek pro 365 dnů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-117-9.

ŽUMÁROVÁ, M., BALOGOVÁ, B. *Medzigeneračné mosty*. Svidník: MENTA
MEDIA s.r.o., 2009. ISBN 978-80-89392-08-7.

Kontakt na autora

PhDr., PaedDr. Václav Klapal, Ph.D.
PdF UP Olomouc
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
Tel. 585 635 156
E-mail: vaclav.klapal@upol.cz